

Željka Fink

TIPOVI FRAZEMA-FONETSKIH RIJEČI

izvorni znanstveni članak

UDK 801.561.8 : 808.62

Sa strukturnog aspekta frazemi se dijele na fonetske riječi, skupove riječi i rečenice.

Fonetske bi se riječi pak mogle podijeliti na dvije skupine. U prvoj bi bili pravi frazemi-fonetske riječi, a unutar nje mogu se izdvojiti tri podskupine: prva se odnosi na frazeme-fonetske riječi koji su sintaktički samostalni, druga na uzvične frazeme-fonetske riječi, a treća na modalne frazeme izražene fonetskom riječju. Drugu skupinu čine potencijalni frazemi-fonetske riječi.

1. Frazemi se mogu proučavati s različitih aspekata. Jedan od mogućih jest i analiza strukture frazeoloških jedinica unutar koje se može promatrati njihov leksički sastav, sintaktički glavna frazeološka komponenta ili sastavnica i opseg frazema.

1.1. Analizirajući leksički sastav, dolazimo do podatka o tome koje vrste riječi sudjeluju u stvaranju frazeološke jedinice, pa se tako neki frazemi sastoje od pridjeva i imenice (*morski ovak*), neki od glagola i imenice (*nabiti/nabijati rogove komu*)¹, neki od glagolskog pridjeva, veznika i čestice (*vjerovali ili ne*) itd.

1.2. S ovim je načinom gledanja na frazeme usko povezan i sljedeći: određivanje sintaktički glavne sastavnice. S toga se stanovišta razlikuju supstantivni ili imenički (*slamnata udovica*), glagolski (*napuniti/puniti komu uši*), adjektivni ili pridjevski (*lak pod kapom*), adverbni ili priložni frazemi (*tu i tamo*) (to su samo osnovne a ujedno i najbrojnije skupine). Treba, međutim, imati na umu da je ovo čisto formalno gledanje na sastav jedinice i iz njega se ne može uvijek izvesti kategorijalno značenje frazema² za čije je određivanje neophodno uključivanje drugih dvaju aspekata analize: semantičkog (određivanje frazeološkog značenja) i sintaktičkog (funkcija frazema u rečenici)³.

1.3. Treći vid strukturnog aspekta analize jest utvrđivanje opsega frazema. U sklopu opsega neki lingvisti spominju dva, a neki tri tipa frazeoloških jedinica. Strukturni tipovi skup riječi i rečenica nisu dvojbeni, dok je opsegom najmanji, jednoakcenatski tip *fonetska riječ* sporan za neke frazeologe. Sumnja u postojanje frazema-fonetskih riječi proizlazi iz same definicije frazema ponekih lingvista. Tako, naprimjer, N. M. Šanski frazemom

¹ Zamjenica *komu* označava samo rekciju i nije frazeološka komponenta.

² Govoreći o tipovima frazema prema kategorijalnom značenju, frazeolozi upotrebljavaju jednake termine kao i u upravo spomenutom načinu analize (supstantivni, adjektivni, glagolski, priložni itd.), ali se radi o drugim kriterijima za uključivanje frazema u pojedinu skupinu. Ovdje se na vrstu riječi gleda kao na posudenu kategoriju.

³ Opširnije o tome: Fink 1992-1993.

smatra jezičnu jedinicu koja se ne stvara u govornom procesu, već se upotrebljava kao cjelina, *sastoji se od najmanje dvije akcentirane komponente*, te ima stalno značenje, sastav i strukturu (Шанский 1985:20). Dalje napominje da miješanje sinkronije i dijakronije, te naivna "vjera" u ortografiju dovode do toga da se frazemima nazivaju - osobito u rječnicima - jezične jedinice tipa *до унаду, в свеше, на руку* koje su zapravo prijedložno-padežni oblici imenica. To su, po mišljenju Šanskoga, nefrazeologizirane jedinice koje se stvaraju u govornom procesu, a njihovo značenje odgovara sumi leksičkih značenja elemenata od kojih se sastoje. Ipak, u daljnjem tekstu priznaje da se ne može značenje svih fonetskih riječi izvesti iz sume značenja njihovih elemenata, pa im tada priznaje frazeologizirano značenje. Ipak ih i dalje ne smatra frazemima, već samo *riječima koje se razdvojeno pišu* (Шанский 1985:28, 29). A Josip Matešić u Predgovoru *Frazeološkog rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* (1982) na sljedeći način definira frazem: "Frazemi su jedinice jezika značenjskoga karaktera koje se kao cjelina reproduciraju u govornom aktu, raspolažući pri tome *najmanje dvjema punoznačnim (autosemantičkim) riječima* (istakla Ž.F.), od kojih barem jedna upućuje na semantičku pretvorbu, jedinice koje, zbog sposobnosti uklapanja u kontekst, poput svake druge riječi, mogu vršiti sintaktičku funkciju u rečenici" (str. VI). Za razliku od navedenih definicija u drugima se ne spominje broj akcentiranih komponenata ili autosemantičkih riječi koje ulaze u sastav frazema,⁴ već se osnovnim osobinama frazema smatraju sljedeće: reproduktivnost, cjelovitost, ustaljenost sastava i, dakako, desemantizacija sastavnica (koja može biti potpuna i djelomična) uz koju je tijesno vezana metaforičnost i slikovitost.⁵ Naravno, prva pretpostavka frazema jest razdvojeno pisanje njegovih komponenata. Kao primjer navodim sljedeće određenje frazema: "...ustaljeni izrazi, sastavljeni od dviju ili više riječi, a značenje im ne proizlazi uvijek iz značenja sastavnih dijelova". I dalje se nadodaje da je njihova struktura najčešće stabilna, "tako da je prilično ograničen broj i vrsta izmjena koje se u nekima od njih mogu vršiti" (Menac 1972:9). Usporedimo li, uvjetno rečeno, dvije skupine definicija, vidjet ćemo da se poklapaju sve frazemske osobine osim one koja upućuje na broj punoznačnih riječi unutar frazema odnosno na broj akcentiranih komponenata. Većina se frazeologa i frazeografa, posebno u novije vrijeme, i ne osvrće na broj akcentiranih sastavnica čime, dakako, ubraja u frazeologiju i fonetske riječi što se osobito potvrđuje u frazeološkim rječnicima.

2. Je li to uistinu opravdano? Mogu li se doista fonetske riječi smatrati dijelom frazeologije? Po mom mišljenju, one jesu dio frazeologije jer imaju sve osobine frazema. Tako, naprimjer, fonetske riječi *iz štosa, od oka, bez pardona, za pet* imaju stalan i jedino moguć leksički sastav⁶, ne stvaraju se u govornom procesu i kao cjelina se uključuju u kontekst, imaju čvrstu strukturu. Jedino što može biti sporno u vezi s njima jest pitanje jesu li one dio frazeologije u užem ili frazeologije u širem smislu, tj. jesu li njihove

⁴ Ova se dva kriterija u frazeološkom smislu izjednačuju. Što se pak tiče autosemantičkih i sinsemantičkih riječi, sinsemantičkima se smatraju prijedlozi, čestice, veznici, uzvici, dakle, frazeologija se ne bavi razmišljanjima o tome mogu li neke sinsemantičke riječi postati autosemantičke.

⁵ Desemantizacija se odnosi na frazeologiju u užem smislu.

⁶ Iz ovoga se, dakako, izdvajaju frazeološke varijante. Iako bi one mogle biti prisutne i u ovoj kategoriji frazeoloških jedinica, one ipak nude, s jedne strane, izbrojivu mogućnost variranja, a s druge, već zadane i rječnički registrirane varijante.

komponente potpuno ili djelomično do semantičke preobrazbe. Spomenuti rječnik hrvatske frazeologije, u potpunoj *njemački frazeološki rječnik* (1988) ipak *minimalnim frazemima*, ograničava ih i drugačiju strukturu što se dokazuje u jednom dio šire frazeologije. Iako dobar dio frazemske komponente koje do određenog stupnja se ono ponekad može definirati, ja smatram da se za njih ne može tvrditi da su jedinice ili komponente ili djelomično ili potpuno *ma nemoj, na silu*), neki od njih nisu rađeni kao jedinice ili komponente koji se izvan frazeologije mogu pojaviti (pod *mus, od šuba*) a sve ih to čini dijelom frazeologije nastao je elipsom. Tako je uzvični *Da ni slučaj* mogla glasiti otprilike: *Da ni slučaj* preuzeo ulogu cijele rečenice.

3. Frazemi-fonetske riječi mogli bi

3.1. *Pravi frazemi-fonetske riječi* imaju semantički funkcioniraju i bez riječi koje se bilježe zasebno (uz moguću dodanu komponentu). Usporedimo li ih s dijelom poredbenih frazema (gdje je A najčešće nedeseantizirani prilogom (comparandum), B je poredbeni dio se C dio sastoji samo od jedne riječi, *dan*, vidjet ćemo da fonetske riječi u frazemima ne možemo jednako tretirati. Iako bi mogli bismo postaviti pitanje je li *dan* ravnopravna frazeološka komponenta *dan*) ima samostalno frazeološko značenje samo potencira značenje A komponente značenje frazema *spavati kao top* "tvrdne ne upotrebljava izvan frazema u značenju *kao vuk* znači "jako gladan", a dio *kao top* B+C dio navedenoga tipa ne može biti obavezna frazeološka komponenta.

Pravi frazemi-fonetske riječi se daju

3.1.1. Prvi podtip pravih fonetskih riječi u rečenici. Takvi se frazemi doduše pojavljuju ali je ona za njih samo kolokacija, a ne riječ. recimo, frazemi: *za bagatelu* [kupiti, piti, besvijesti [piti, govoriti, plesati, raditi, *daske, ni za dlaku* [ne popustiti, ne odst

⁷ Ne bilježim kolokaciju uz sve frazeme koji se pojavljuju u frazeološkim rječnicima uz semantički vrlo raznorodne glagole.

om procesu, već se upotrebljava kao *fonemna*, te ima stalno značenje, sastav i mijesanje sinkronije i dijakronije, te se frazemima nazivaju - osobito u *свеше, на руку* koje su zapravo šljenu Šanskoga, nefrazeologizirane a njihovo značenje odgovara sumi pak, u daljnjem tekstu priznaje da se ime značenja njihovih elemenata, pa ih i dalje ne smatra frazemima, već (28, 29). A Josip Matešić u Predgovoru (82) na sljedeći način definira frazem: ra koje se kao cjelina reproduciraju u *svjema punoznačnim (autosemantičkim)* je na semantičku pretvorbu, jedinice pput svake druge riječi, mogu vršiti u od navedenih definicija u drugima i autosemantičkih riječi koje ulaze u ama frazema smatraju sljedeće: dakako, desemantizacija sastavnica u je tijesno vezana metaforičnost i na jest razdvojeno pisanje njegovih ređenje frazema: "...ustaljeni izrazi, proizlazi uvijek iz značenja sastavnih ktura najčešće stabilna, "takó da je nekima od njih mogu vršiti" (Menac upine definicija, vidjet ćemo da se upućuje na broj punoznačnih riječi omponenata. Većina se frazeologa i na broj akcentiranih sastavnica čime, se osobito potvrđuje u frazeološkim

ista fonetske riječi smatrati dijelom ologije jer imaju sve osobine frazema. z *pardona, za pet* imaju stalan i jedino n procesu i kao cjelina se uključuju u biti sporno u vezi s njima jest pitanje je u širem smislu, tj. jesu li njihove

načuju. Što se pak tiče autosemantičkih i rjedlozi, čestice, veznici, uzvici, dakle, u li neke sinsemantičke riječi postati

smislu.

e. Iako bi one mogle biti prisutne i u ovoj strane, izbrojivu mogućnost variranja, a

komponente potpuno ili djelomično desemantizirane ili pak kod njih uopće nije došlo do semantičke preobrazbe. Spomenula bih opet Josipa Matešića koji je, sastavljajući rječnik hrvatske frazeologije, u potpunosti isključio fonetske riječi, ali ih u svoj *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik* (1988) ipak unosi. U Predgovoru potonjem rječniku naziva ih *minimalnim frazemima*, ograničava ih na čvrste prijedložne izraze (iako oni mogu imati i drugačiju strukturu što se dokazuje i u samom rječniku), ali eksplicitno navodi da su one dio šire frazeologije. Iako dobar dio frazema-fonetskih riječi ima u svom sastavu komponente koje do određenog stupnja najavljuju, signaliziraju frazeološko značenje, pa se ono ponekad može definirati riječju istoga korijena (*iz šale "šaleći se"*), ipak smatram da se za njih ne može tvrditi da su dio frazeologije u širem smislu. Njihove su komponente ili djelomično ili potpuno desemantizirane (*ni govora, i bog, i Amen, bez veze, ma nemoj, na silu*), neki od njih nisu razumljivi bez tumačenja (*kao veliki*), ponekad sadrže komponente koji se izvan frazeologije ne upotrebljavaju ili se upotrebljavaju vrlo rijetko (*pod mus, od šuba*) a sve ih to čini dijelom uže frazeologije. Dio frazema-fonetskih riječi nastao je elipsom. Tako je uzvični frazem *ni slučajno* nastao na bazi rečenice koja bi mogla glasiti otprilike: *Da ni slučajno to nisi učinio!* s time da je novonastali frazem preuzeo ulogu cijele rečenice.

3. Frazemi-fonetske riječi mogli bi se podijeliti na dvije skupine: *prave* i *potencijalne*.

3.1. *Pravi frazemi-fonetske riječi* imaju samostalno frazeološko značenje. To znači da oni semantički funkcioniraju i bez riječi (najčešće glagola) na koju se odnose. U rječnicima se bilježe zasebno (uz mogući dodatak kolokacije) sa svojom rječničkom definicijom. Usporedimo li ih s dijelom poredbenih frazema, tj. s onima koji imaju strukturu A+B+C (gdje je A najčešće nedeseantizirana komponenta izražena glagolom, pridjevom ili prilogom (comparandum), B je poredbeni veznik, a C - tertium comparationis), pri čemu se C dio sastoji samo od jedne riječi, naprimjer, *spavati kao top, gladan kao vuk, jasno kao dan*, vidjet ćemo da fonetske riječi sa samostalnim značenjem i B+C dio poredbenih frazema ne možemo jednako tretirati. Naime, gledajući poredbene frazeme tipa A+B+C, mogli bismo postaviti pitanje je li nedeseantizirani A dio samo kolokacija ili je ravnopravna frazeološka komponenta. Može li se reći da B+C dio (*kao top, kao vuk, kao dan*) ima samostalno frazeološko značenje? Odgovor je negativan jer taj frazeološki dio samo potencira značenje A komponente, to je neka vrsta intenzifikatora. Tako je značenje frazema *spavati kao top* "tvrdo spavati, spavati dubokim snom", a dio *kao top* se ne upotrebljava izvan frazema u značenju "tvrdo" ili "dubokim snom", frazem *gladan kao vuk* znači "jako gladan", a dio *kao vuk* nema samostalno značenje "jako". Stoga se za B+C dio navedenoga tipa ne može reći da je frazem-fonetska riječ jer mu je A dio obavezna frazeološka komponenta.

Pravi frazemi-fonetske riječi se dalje dijele na tri podtipa.

3.1.1. Prvi podtip pravih fonetskih riječi je sintaktički samostalan, tj. sam vrši funkciju u rečenici. Takvi se frazemi doduše u većini slučajeva vežu uz riječ na koju se odnose, ali je ona za njih samo kolokacija, a ne jedna od frazeoloških komponenata. To su, recimo, frazemi: *za bagatelu* [kupiti, nabaviti, prodati], *u besćenje* [kupiti, prodati], *do besvijesti* [piti, govoriti, plesati, raditi], *ni blizu*⁷, *na brzaka* [raditi, dovršavati, pisati], *do daske, ni za dlaku* [ne popustiti, ne odstupiti], *u hodu* [rješavati, završavati, učiti], *od iskona*,

⁷ Ne bilježim kolokaciju uz sve frazeme-fonetske riječi jer se neki od njih mogu upotrebljavati uz semantički vrlo raznorodne glagole.

ni kapi, na mahove, od malena, pod moraš [napraviti, učiniti, raditi, završiti što], *ni mrve (mrvice), ni mrvu, pod mus* [napraviti, učiniti, raditi, završiti što], *s nogu* [popiti, trgnuti, pojesti], *od pamtiovijeka, bez pardona* [učiniti, napraviti što, postupiti], *kao iz rukava* [govoriti, odgovarati], *ni slova* [ne reći, ne izgovoriti], *iz šale* [napraviti, uraditi, učiniti], *kao od šale, u šali* [reći, ispričati], *iz štosu* [napraviti, učiniti što, postupiti], *od šuba* [završiti, napraviti, učiniti što], *kao iz topa* [reći, odgovoriti, ispaliti], *na vagone, kao veliki* [raditi, obavljati što], *za vlas, ni za vlas, na vrijeme, s-vremenom, ni zrna* itd. Većina frazema ovoga tipa u rečenici vrši funkciju priložne oznake. Ukoliko takav frazem zamijenimo leksemom istoga značenja, funkcija će im biti ista, a glagol na koji se frazemi semantički naslanjaju ostat će nepromijenjen. Neki se frazemi vežu uz glagole istoga semantičkoga kruga (naprimjer, glagola govorenja - *kao iz rukava, ni slova* ili glagola koji znače djelovanje - *bez pardona, iz šale*) dok drugi stoje uz glagole različita značenja (*do besvijesti, u hođu*). Uz poneke frazeme ovoga tipa nije u rječnicima niti potrebno bilježiti kolokaciju jer se mogu upotrebljavati s vrlo širokim krugom glagola.

Neki od njih imaju vremensko značenje (*od malena, od pamtiovijeka, na vrijeme*), neki količinsko (*ni kapi, ni mrve (mrvice), na vagone, ni zrna*), ali se za većinu može reći da označava način (*na brzaka, s nogu, kao od šale*).

3.1.2. Drugi podtip pravih fonetskih riječi odnosi se na uzvične frazeme. Oni su semantički samostalniji od prethodnoga podtipa, nemaju funkciju u rečenici, sintaktički su izdvojeni iz rečenice⁸, a mogu i činiti samostalnu rečenicu. Izražavaju komentar govornika prema iskazu ili postupku sugovornika, prema nekom događaju ili pojavi. Dijelom se ovakvih frazeoloških jedinica grubo prekida daljnja komunikacija ili se u potpunosti odbija bilo kakva mogućnost naznačena u prethodnoj rečenici: *i basta, i bog, ni govora, ni u ludilu, ni slučajno, i točka* dok se drugim dijelom negativno reagira na prethodnu izjavu izražavajući negodovanje, ljutnju, prividnu ravnodušnost: *bez veze, k vragu, fučka mi se* itd. Neki pak imaju značenje zaklinjanja: *časti mi, duše mi, poštenja mi, vjere mi* itd.

Na prvi bi pogled spornim mogao biti frazeološki tip: čestica *i* + imenica. Naime, imenice *basta, točka* mogu se i samostalno upotrebljavati u istom značenju (prekid komunikacije, odbijanje). Kad se povežu s česticom, značenje im se, u prvom redu, potencira, a u drugom redu, poprimaju sve osobine frazema: reproduktivnost, čvrstu strukturu, stalan sastav (u takvim se frazemima ne može upotrebljavati niti jedna druga čestica), te, dakako, razdvojeno pisanje komponenata.

Treba ipak reći da se dio uzvičnih frazema može upotrebljavati i unutar rečenice (u tom slučaju oni prestaju biti uzvični), pa bi po tome kriteriju dio frazema mogao biti dijelom i prve i druge podgrupe. Na primjer:

Ja to ne bih napravila *ni u ludilu*. Što ti misliš o meni? (prva podgrupa),

Hoćeš li ti sutra razgovarati sa Sanjom o tom problemu?

Ni u ludilu! (druga podgrupa, uzvični frazem)

3.1.3. Treći podtip pravih fonetskih riječi predstavlja modalne riječi. I one su sintaktički samostalne, nemaju funkciju u rečenici, a izražavaju stav govornika, odnos govornika prema vlastitom iskazu. Navedena je grupa prilično malobrojna: *bez daljnjega, po meni, po tebi, u načelu, da oprostite, da prostite (proštiš), po pravilu, u pravilu, u principu* i sl.

⁸ U ruskoj sintaksi takvi se dijelovi nazivaju *обособленные*.

3.2. Drugu skupinu čine potencijalni frazemi, imaju dvojni oblik i mogu imati dva oblika. Najčešće se radi o glagolima koji se upotrebljavaju kao glagolom *biti* i zajedno s njim vrše funkciju spomenuti glagol je frazeološka komponenta, kao *biti kao od šale* itd. Povezujući se s pomoćnim glagolom *biti*, frazemi vrše funkciju priložne oznake. S druge strane, ovaj tip frazema sukladno fonetskih riječi. Upotrebljava se kao frazeološka komponenta, nego samo kao frazeološki oblik, kao *biti kao od šale* itd. Stoga bi ih i u rječnicima valjalo bilježiti kao frazeološke riječi, kao *biti kao od šale* itd.

Potencijalni frazemi-fonetske riječi mogu imati jedan ili dva oblika, a iza toga slijedi i pitanje leksikoneutralnosti. Po obliku mogu biti kao jednu ili dvije natuknice. Po funkciji mogu biti kategorijalno značenje različito: oni vrše funkciju priložne oznake. Stoga bi ih i u rječnicima valjalo bilježiti kao frazeološke riječi, kao *biti kao od šale* itd.

4. Frazemi-fonetske riječi mogu imati jedan ili dva oblika, a iza toga slijedi i pitanje leksikoneutralnosti.

Najčešće su sastavljeni od prijedlozi, kao *biti kao od šale* itd. Najčešće su sastavljeni od prijedlozi, kao *biti kao od šale* itd. Najčešće su sastavljeni od prijedlozi, kao *biti kao od šale* itd.

Nadalje, zabilježeni su sljedeći sastavi frazema:

čestica *ni* + imenica: *ni govora, ni u ludilu*

čestica *i* + imenica: *i Amen, i basta*

čestica *ni* + prijedlog + imenica: *ni govora, ni u ludilu*

veznik *kao* + prijedlog + imenica: *kao od šale, kao iz rukava*

čestica *ni* + prilog: *ni blizu, ni slučajno*

veznik *kao* + pridjev: *kao veliki* itd.

prijedlog + pridjev: *bez daljnjega* itd.

prijedlog + broj: *za pet* itd.

prijedlog + glagolski oblik: *pod m*

prijedlog + zamjenica: *po meni, po tebi*

Manja skupina fonetskih riječi ima dvojni oblik, kao *biti kao od šale* itd.

Kao što se vidi iz primjera, najčešće se radi o frazemima koji imaju dvojni oblik, kao jednu od komponenata ima ime

Literatura:

Fink, Željka, *Tipovi adjektivnih frazema*, Filologija, 20-21, Zagreb, 1992.

Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik, u hrvatske - Zagreb, Verlag Otto

Matešić, Josip, *Frazeološki rječnik hrvatske*

Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, Шанский, Н.М., *Фразеология* со

Москва, 1985

viti, učiniti, raditi, završiti što], *ni mrve* [biti, završiti što], *s nogu* [popiti, trgnuti, napraviti što, postupiti], *kao iz rukava* [govoriti], *iz šale* [napraviti, uraditi, učiniti], [biti, učiniti što, postupiti], *od šuba* [završiti, raditi, ispaliti], *na vagone, kao veliki* [raditi, raditi], *enom, ni zrna* itd. Većina frazema ovoga tipa, a glagol na koji se frazemi semantički oslanjaju, mi vežu uz glagole istoga semantičkoga tipa, kao što je *rukava, ni slova* ili glagola koji znače 'izvesti, obaviti' (kao što je *z glagole različita značenja (do besvijesti, besvijesti, besvijesti),* u većini niti potrebno bilježiti kolokaciju *besvijesti, besvijesti, besvijesti*).

d malena, od pamtivijeka, na vrijeme), neki (kao što je *ni zrna*), ali se za većinu može reći da

odnosi se na uzvične frazeme. Oni su tipični, nemaju funkciju u rečenici, sintaktički se mogu pojaviti u stalnoj rečenici. Izražavaju komentar nečemu, prema nekom događaju ili pojavi. U većini slučajeva prekida daljnja komunikacija ili se u rečenici prethodnoj rečenici: *i basta, i bog, i bog* itd. U drugom dijelu negativno reagira na nešto, prividnu ravnodušnost: *bez veze, k ometanja: časti mi, duše mi, poštenja mi,*

fonetski tip: čestica *i + imenica*. Naime, u većini slučajeva potrebno je upotrebljavati u istom značenju (prekid komunikacije, značenje im se, u prvom redu, mora biti: reproduktivnost, čvrstu komunikaciju može upotrebljavati niti jedna druga frazema tipa).

Može upotrebljavati i unutar rečenice (u većini slučajeva prema kriteriju dio frazema mogao biti

o meni? (prva podgrupa),
problemu?

predstavlja modalne riječi. I one su tipične, a izražavaju stav govornika, odnos govornika prema prihvatljivoj: *bez daljnega, bez daljnega, bez daljnega, po pravilu, u pravilu, u principu* i sl.

бленные.

3.2. Drugu skupinu čine *potencijalni frazemi-fonetske riječi*. Za razliku od pravih oni imaju dvojni oblik i mogu imati dvojnju funkciju u rečenici. S jedne se strane, vežu s glagolom *biti* i zajedno s njim vrše funkciju predikata u rečenici. U tom slučaju spomenuti glagol je frazeološka komponenta: *biti pod gasom, biti bez pokrića, biti na samrti* itd. Povezujući se s pomoćnim glagolom, oni prestaju funkcionirati kao fonetske riječi. S druge strane, ovaj tip frazema supostoji i bez glagola *biti* što ga vraća u kategoriju fonetskih riječi. Upotrebljava se kao atribut uz imenicu, pri čemu imenica nije frazeološka komponenta, nego samo kolokacija: *pod gasom* [čovjek, muškarac, žena], *bez pokrića* [šarmer, tvrđnja], *na samrti* [ljudi, žena, muškarac].

Potencijalni frazemi-fonetske riječi otvaraju nov problem: jesu li to dva frazema ili jedan, a iza toga slijedi i pitanje leksikografske naravi: kako ih bilježiti u rječnicima - kao jednu ili dvije natuknice. Po mom mišljenju, to su dva frazema jer im je i kategorijalno značenje različito: oni s glagolom *biti* su glagolski, a drugi su supstantivni. Stoga bi ih i u rječnicima valjalo bilježiti odvojeno.

4. Frazemi-fonetske riječi mogu imati različitu strukturu.

Najčešće su sastavljeni od *prijedloga i imenice* s time da u njihovu sastavu mogu biti različiti prijedlozi: *bez veze, do besvijesti, do daske, iz šale, iz štosu, na brzaka, na mahove, na vrijeme, od iskona, od oka, po pravilu, s vremenom, u hodu, u pravilu, u principu, za vlas* itd.

Nadalje, zabilježeni su sljedeći strukturalni tipovi:

čestica ni + imenica: *ni govora, ni kapi, ni mrve (mrvice), ni slova, ni zrna* itd.

čestica i + imenica: *i Amen, i basta, i bog, i točka* itd.

čestica ni + prijedlog + imenica: *ni u ludilu, ni za dlaku, ni za vlas* itd.

veznik kao + prijedlog + imenica: *kao iz rukava, kao iz topa* itd.

čestica ni + prilog: *ni blizu, ni slučajno* itd.

veznik kao + pridjev: *kao veliki* itd.

prijedlog + pridjev: *bez daljnega* itd.

prijedlog + broj: *za pet* itd.

prijedlog + glagolski oblik: *pod moraš, pod mus* itd.

prijedlog + zamjenica: *po meni, po tebi* itd.

Manja skupina fonetskih riječi ima oblik *rečenice*: *da oprostite, da proštiš (prostite), fučka mi se* itd.

Kao što se vidi iz primjera, najveći broj frazema-fonetskih riječi u svom sastavu kao jednu od komponentata ima imenicu.

Literatura:

Fink, Željka, *Tipovi adjektivnih frazeologizama (na materijalu ruskog i hrvatskog jezika)*, Filologija, 20-21, Zagreb, 1992-1993.

Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik, u redakciji Josipa Matešića, Nakladni zavod Matice hrvatske - Zagreb, Verlag Otto Sagner - München, 1988.

Matešić, Josip, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, Strani jezici, 1, 1972, str. 9-19

Шанский, Н.М., *Фраzeология современного русского языка*, Высшая школа, Москва, 1985

РЕЗЮМЕ

Željka Fink

ТИПЫ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ-ФОНЕТИЧЕСКИХ СЛОВ

С точки зрения структуры фразеологизмы делятся на фонетические слова, словосочетания и предложения.

Различаем две группы фонетических слов. В первую входят *настоящие фразеологизмы фонетические слова*, а внутри этой группы выделяются три подгруппы: первая относится к синтаксически самостоятельным фразеологизмам, выраженным фонетическим словом, вторая - к междометным фразеологизмам, а третья - к модальным фразеологизмам-фонетическим словам. Во вторую группу входят *потенциальные фразеологизмы-фонетические слова*.